

فعالسازی جزیره هرمز در جهت توسعه گردشگری با استفاده از مدل SWOT

شوکت مقیمی

استادیار گروه جغرافیا، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

فرهاد حمزه

استادیار گروه جغرافیا، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

فرزانه زاهدی درخانه^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

خلیج فارس یکی از حساسترین نقاط جهان در محاسبات ژئواستراتژیک و نگرشهایی ژئوپلیتیک به حساب می‌آید. هرمز در گذشته از رونق فراوانی برخوردار بوده ولی امروزه از اهمیت آن کاسته شده است. در این پژوهش سعی بر آن است که با شناخت بیشترین جزیره مهم توانهای گردشگری این جزیره مورد بررسی قرار گیرد، مشکلات این جزیره شناسایی شود و نیز در جهت بهبود و توسعه صنعت گردشگری در این محدوده راهکارهایی ارائه شود. از این رو، در تحقیق حاضر جزیره هرمز واقع در خلیج فارس مورد بررسی قرار گرفته و راهکارهایی جهت توسعه گردشگری با بهره‌گیری از مطالعات میدانی و داده‌های حاصل از مصاحبه و تکنیک SWOT با شناخت کامل از وضع موجود منطقه مورد مطالعه در راستای تحقق اهداف فوق‌الذکر دست یافت. که بهترین و مؤثرترین راهبرد و استراتژی برای توسعه گردشگری در جزیره هرمز استراتژی اقتصادی یا تنوعی تعیین گردید، که راهبرد اصلی ما در جهت فعالسازی جزایر خلیج فارس توسعه گردشگری ساحلی - ورزشی و گردشگری ژئوتوریسم که همه زیرشاخه‌های گردشگری طبیعی یا اکوتوریسم می‌باشند و ایجاد فضاهای گردشگری به همراه ارائه خدمات مناسب برای فعالیتهای ذکر شده به همراه برگزاری جشنواره‌ها، فستیوال‌ها و احداث دانشگاه بین‌المللی زمین‌شناسی پیشنهاد می‌گردد.

کلمات کلیدی: فعالسازی، توسعه گردشگری، جزیره، هرمز، مدل SWOT.

مقدمه

امروزه صنعت عظیم گردشگری بویژه گردشگری داخلی جایگاه خاصی در اقتصاد کشورها داشته و نقش فعال و مؤثری در ارتقاء ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها بخصوص در کشورهای رو به توسعه بازی می‌کند بطوریکه حجم مبادلات بین‌المللی گویای آن است که این صنعت در جهان بیش از ۲۰٪ کل مبادلات بین‌المللی با جریان توریسم داخلی آغاز می‌گردد و در بعضی از کشورها درآمدهای ارزی ناشی از این صنعت یکی از منابع عمده در جهت تقویت اقتصاد ملی و توسعه روز افزون آنها محسوب می‌شود (راجی، ۱۳۷۹).

تفریح، تفرج، گشت و گذار و گردشگری، بدون شک یکی از راه‌های فرار از زندگی خسته کننده و یکنواخت روزمره تلقی می‌شود. به دلایل فراوان، به نظر می‌رسد که توسعه گشت و گذار و جهانگردی، همچنان در آینده ادامه خواهد داشت. دلایل آن عبارتند از: افزایش روزهای تعطیل، افزایش درآمد مردم و افزایش طول زندگی پس از سنین بازنشستگی و ... همچنین به نظر می‌رسد که توسعه و تکامل روز افزون صنعت هواپیمایی و ارتباطات جهان، اینترنت و بطور کلی فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات دورنمای توریسم و جهانگردی بین‌المللی را وسیع‌تر نموده است. در هر حال توجه به فواید توریسم نباید موجب فراموش کردن جنبه‌های نامطلوب این پدیده گردد. مطالعه‌ای که توسط سازمان ملل متحد در مورد تأثیر توریسم بر کشورهای در حال توسعه انجام گرفته، نشان داده است با اینکه صنعت توریسم باعث شکوفایی اقتصادی و مبادلات فرهنگی بین کشورهای مختلف می‌شود، موجب خلل‌های اجتماعی و محیط زیستی نیز می‌گردد (ادینگتون، ۱۳۷۵).

تأکید بر سنجش وضعیت موجود پیرامون قابلیت‌ها و تطبیق پذیری آن با خواست گردشگران در رابطه با انگیزه اصلی سفر آنها، بسی‌تری را فراهم می‌آورد که روند برنامه‌ریزی برای توسعه را تسهیل می‌کند. به گونه‌ای که فعالسازی می‌تواند در زمینه‌های اصلی، توسعه گردشگری پایدار را پیرامون رشد آهسته گردشگری، ظرفیت یابی تعداد گردشگران، تعیین نوع مناسب توسعه گردشگری، مشارکت مردم محلی و چگونگی ارتباط و همکاری با سایر بخش‌های اقتصادی مشخص سازد (خاکسار، ۱۳۸۲: ۵۲).

بدیهی است که بهره برداری صحیح از منابع گردشگری (به طور ویژه در این تحقیق منابع طبیعی) تنها با رویکرد صرف حفاظتی عملی نبوده و با بهره‌گیری از رویکردهای جدید نیازمند توجه به جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی توسعه پایدار نیز می‌باشد و برنامه‌ریزی استراتژیک می‌تواند چارچوب مناسبی برای بهره برداری بهینه از محیط در کنار حفظ قابلیت‌های زیست محیطی آن تعریف نماید.

لذا در این مقاله سعی شده با در نظر گرفتن موارد فوق و درک این مطلب که شناخت پتانسیل‌ها و محدودیت‌های گردشگری جزیره هرمز می‌تواند تأثیر سازنده‌ای بر برنامه‌ریزی مناسب گردشگری در منطقه داشته باشد. همچنین با شناسایی پتانسیل‌ها و محدودیت‌های گردشگری، استراتژی مناسب جهت توسعه گردشگری با استفاده از مدل SWOT که منجر به توسعه منطقه می‌شود، ارائه می‌گردد.

این تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی است. که در این مرحله با توجه به اطلاعات و داده‌های بدست آمده از بررسی‌های اسنادی و کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی به بررسی جاذبه‌ها، امکانات، خدمات و وضعیت کلی

گردشگری در جزیره هرمز پرداخته شده و در مرحله بعدی برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها و تعیین استراتژی مناسب از مدل تحلیلی SWOT استفاده شده است. بر این اساس ابتدا با توجه به بررسی‌های صورت گرفته روی محیط داخلی و خارجی منطقه، فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها مورد شناسایی قرار گرفت و سپس به وسیله نظرخواهی از صاحب‌نظران و کارشناسان، وزن دهی به هر کدام از این عوامل مشخص گردید و در نهایت جهت برطرف کردن یا تقلیل نقاط ضعف و تهدید و تقویت نقاط قوت و فرصت‌های موجود، استراتژی مناسب ارائه گردید. شایان ذکر است جامعه آماری مطالعه شده در این تحقیق را تعدادی از صاحب‌نظران مرتبط با موضوع تحقیق اعم از (مدیرکل میراث فرهنگی استان هرمزگان، معاونت گردشگری، کارشناس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، مدیرکل مسکن و شهرسازی، عمران جزایر استان، فرماندار هرمز، نماینده اداره کل مستقر در جزیره، رئیس دانشگاه آزاد، فرماندار قشم، مدیریت هنرمند سرای پردیس هرمز، مدیر کل محیط زیست استان هرمزگان، کارشناسان محیط زیست استان و ...) تشکیل می‌دهند.

ویژگی‌های منطقه مورد تحقیق

جزیره هرمز در دهانه تنگه هرمز، در مدخل ورودی خلیج فارس از دریای عمان بین $25^{\circ} 10'$ تا $30^{\circ} 08'$ عرض شمالی و $02^{\circ} 07'$ و 27° عرض شرقی واقع شده است. این جزیره را به علت موقعیت جغرافیایی آن که در مجاورت با تنگه هرمز قرار دارد، کلید خلیج فارس می‌دانند. همین موقعیت است که آن را از نظر سوق الجیشی و بازرگانی از اهمیت خاصی برخوردار کرده است.

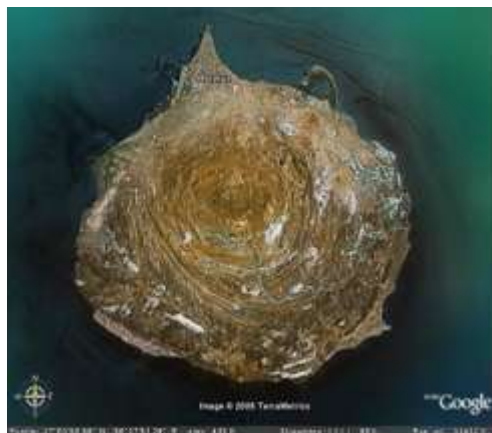
جزیره هرمز از شمال شرق به بندرعباس، از جنوب غرب به جزایر قشم و لارک محدود می‌گردد. فاصله جزیره هرمز (از محل بندر) تا بندرعباس ۱۸ کیلومتر، تا جزیره قشم (محل سربندر) ۱۸ کیلومتر و تا جزیره لارک (تا محل اسکله) نیز ۱۸ کیلومتری باشد.

فاصله این جزیره در نزدیکترین مسیر تا ساحل اصلی کشور ۵/۵ کیلومتر است. بلندترین نقطه ارتفاعی جزیره ۲۲۸ متر و پایین‌ترین نقطه ارتفاعی منحنی صفر است، بنابراین ارتفاع متوسط در جزیره هرمز ۱۱۴ متر است. مساحت جزیره: جزیره هرمز به شکل بیضی است، قطر کوچک آن ۵/۵ و قطر بزرگ آن بین ۷/۵ تا ۹ و مساحت آن در حدود ۴۵ کیلومترمربع می‌باشد (مطالعات طرح توسعه و عمران شهر هرمز، ۱۳۸۷: ۵-۶).

جزیره هرمز به خاک طلای ایران معروف بود، و روزگاری مرکز تولید صنایع ظریف و زیبا و خصوصاً زریه‌های دست باف بوده است. لوتیز کامونس، شاعر و دریانورد پرتغالی، هرمز را به داشتن ثروت جهان ستود و میلوتن، شاعر انگلیسی، جواهرات و زیورهای آن را به رخ جهانیان می‌کشید و مارکوپولو، آوازه ثروت و شهر قدیمی آن را در جهان درافکند و آلفونس دالبوکوک، دریاسالار مهاجم پرتغالی، گفت: «اگر دنیا انگشتی باشد هرمز نگین آن است.» (سعیدیان، ۱۳۷۹: ۸۸۲).

در حال حاضر امکانات اقامتی جزیره هرمز، منحصر به مهمانپذیر نهنگ سفید و مهمانسراهای ادارات دولتی شامل میراث فرهنگی، فرمانداری، آب و فاضلاب، مخابرات و تعدادی از منازل افراد بومی در قالب طرح کاشانه می‌باشد

همچنین این جزیره فاقد رستوران می‌باشد و غذا به گردشگران بیشتر در قالب پخت سنتی توسط بومی‌های هرمز ارائه می‌گردد (اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری هرمزگان، ۱۳۹۲).

نقشه ۱- موقعیت جغرافیایی جزیره هرمز
منبع: گوگل

تکنیک SWOT

ماتریس SWOT، یکی از ابزارهای مهمی است که به وسیله آن اطلاعات مربوط به عوامل داخلی و خارجی مقایسه می‌شود و با استفاده از آن می‌توان انواع استراتژی‌های ممکن را ارائه نمود. ماتریس SWOT متشکل از یک جدول مختصات دویبعدی است که هریک از چهار نواحی آن نشانگر ک دسته استراتژی می‌باشد. این استراتژی‌ها عبارتند از: استراتژی تهاجمی^۱ (SO): راهبردهای حداکثر استفاده از فرصت‌های محیطی با به کارگیری نقاط قوت؛ استراتژی محافظه کارانه^۱ (WO): راهبردهای استفاده از مزیت‌های بالقوه‌ای که در مزیت‌های محیطی نهفته است، برای جبران نقاط ضعف موجود؛

استراتژی رقابتی یا تنوعی^۲ (ST): راهبردهای استفاده از نقاط قوت برای جلوگیری از مواجهه با تهدیدات؛ استراتژی تدافعی^۳ (WT): راهبردهایی برای حداقل رساندن زیانهای ناشی از تهدیدها و نقاط ضعف (امینی، ۱۳۸۸: ۱۹).

در تهیه این ماتریس تکیه اصلی بر مشاهدات و بررسیهای میدانی محقق است و برای تهیه آن نیاز به انجام پنج مرحله به شرح ذیل می‌باشد:

- بررسی عوامل و فهرست کردن آن؛
- وزن دهی (ضریب) به عوامل فهرست شده از صفر تا یک است؛
- رتبه دادن، که رتبه بین عددیک و چهار مطرح است، جهت قوتها رتبه ۳ و ۴ و ضعف ها، رتبه ۱ و ۲ در نظر گرفته می‌شود؛
- وزن (ضریب) هر عامل در رتبه مربوط ضرب می‌شود تا نمره نهایی بدست آید؛

^۱- Strength & Oportunity.

^۲- Weaknesses & Oportunity.

^۳- Sttrength & Threaten.

^۴- Weaknesses & Threaten.

- از مجموع نمره‌های نهایی متعلق به هر یک از عوامل، مجموع نمره‌های عوامل داخلی و خارجی تعیین می‌شود (صنیعی، ۱۳۹۰: ۱۰۳).

در صورت وجود قوت‌های داخلی و فرصت‌های بیرونی، بهترین شرایط برای نیل به اهداف پدید می‌آید، در حالی که با وجود تهدیدهای بیرونی و ضعف‌های درونی شرایط نامطلوبی ظهور می‌کند. هدف اصلی حداکثر کردن قوت‌ها و غلبه بر ضعف‌های درونی است (سعیدنیا، ۱۳۸۲: ۱۴).

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در مدل سوات ابعاد پروژه از جنبه‌های مختلف و از هر نظر که مورد توجه تصمیم‌گیران باشد بررسی می‌شود و در ماتریس درج می‌گردد. در ماتریس سوات نقاط قوت و نقاط ضعف، فرصت‌ها و محدودیت‌های هر پروژه مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و سپس بوسیله نظرسنجی از صاحب نظران و مسئولین امر وزن‌دهی به هر کدام از این عوامل و سپس محاسبه و تحلیل آنها انجام می‌گیرد و با آگاهی کامل‌تر از واقعیت‌های مرتبط با پروژه درباره اجرا یا عدم اجرای آن تصمیم‌گیری و استراتژی و راهکار مناسب ارائه می‌شود.

جدول ۱- ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (نقاط قوت) هرمز

ردیف	نقاط قوت	وزن	رتبه	نمره نهایی
S1	وجود آثار تاریخی (مانند: قلعه پرتغالی‌ها و ...) و میراث فرهنگی غنی	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
S2	آب و هوای مطبوع در ۵ ماه سال (فصل سرد سال)	۰/۰۲	۴	۰/۱۲
S3	تنوع محیط‌های طبیعی و بکر بودن آنها و چشم‌اندازهای متنوع جغرافیایی	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
S4	وجود سواحل مناسب و صخره‌ای برای گردشگری	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
S5	موقعیت خاص استراتژیک جزیره هرمز و واقع شدن آن در تنگه هرمز	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
S6	تنوع بیش از ۷۲ نوع رنگ در خاک جزیره هرمز	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
S7	تنوع وجود آبزیان دریایی و تخم‌گذاری لاک پشت‌ها در ساحل جزیره	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
S8	فقدان محدودیت زمین جهت استفاده گردشگری	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
S9	وجود حیوانات و پرندگان بومی در زیستگاه‌های جزیره	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
S10	وجود پوشش گیاهی خاص منطقه مانند جنگل‌های حرا	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
S11	وجود تنوع اشکال زمین‌شناسی برای فعالیتهای ژئوتوریسمی	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
S12	مهیا بودن حمل و نقل دریایی	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
S13	وجود آداب و رسوم، فرهنگ و پوشش محلی و سنتی	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
S14	وجود صنایع دستی خاص منطقه	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
S15	وجود و استقرار نیروهای انتظامی و امنیتی لازم در منطقه خلیج فارس	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
S16	مستعد بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
S17	وجود محیطی آرام دور از هیاهوی شهرهای بزرگ	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
S18	طراحی بزرگترین فرش خاکی با استفاده از تنوع رنگی خاک جزیره هر ساله	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
S19	وجود نیروی انسانی جوان در منطقه	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
S20	وجود مردم محلی ساده و خونگرم و بسیار مهمان‌نواز	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
S21	نزدیکی به کشورهای همسایه	۰/۰۱	□	□/□□
S22	وجود معادن غنی از جمله خاک سرخ	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
S23	وجود صدف‌های مروارید ساز	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
S24	واقع شدن در مسیر خطوط کشتیرانی	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
S25	وسعت مناسب که امتیازی خاص به جزیره بخشیده	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
S26	وجود امنیت بالا در هرمز	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
S27	گنبد نمکی بودن جزیره	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
ΣS	مجموع	۰/۵۳	۹۳	۱/۹۳

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۲- ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (نقاط ضعف) هرمز

ردیف	نقاط ضعف	وزن	رتبه	نمره نهایی
W1	کمبود وسایل ارتباطی مناسب از قبیل شناور و ... و فقدان فرودگاه	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
W2	ضعف تبلیغات	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
W3	نیود مکان‌های اقامتی و پذیرایی مناسب در هرمز	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
W4	کمبود تسهیلات بهداشتی، درمانی و خدماتی	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
W5	نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و کالبدی	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
W6	نیود تأسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی در هرمز	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
W7	دوری از مراکز جمعیتی و مراکز بزرگ شهری کشور	۰/۰۱	۱	۰/۰۱
W8	عدم هماهنگی سازمان‌های مرتبط در زمینه گردشگری	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
W9	نیود حداقل امکانات رفاهی در سایت‌های گردشگری	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
W10	ضعف مدیریتی و فقدان ثبات در مدیریت	۰/۰۱	۱	۰/۰۱
W11	پایین بودن سطح بهداشت و کمبود امکانات درمانی تخصصی	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
W12	مهاجرت جوانان به دلیل بیکاری	۰/۰۱	۱	۰/۰۱
W13	کمبود نیروهای متخصص و آموزش دیده در امر گردشگری در هرمز	۰/۰۲	۲	۰/۰۲
W14	ضعف برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی در هرمز	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
W15	کمبود منابع آب سطحی و زیرزمینی	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
W16	وجود مشاغل غیر رسمی مانند قاچاق کالا	۰/۰۱	۱	۰/۰۱
W17	عدم وجود اسکله مناسب و زمانبندی مناسب و نهایتاً مشکل رفت و آمد برای گردشگران	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
W18	فصلی بودن گردشگری در جزیره	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
W19	عدم استقبال مردم بومی از ورود گردشگران به جزیره	۰/۰۱	۱	۰/۰۱
W20	عدم رسیدگی مناسب به مکان‌های تاریخی (بازسازی و مرمت آنها)	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
W21	تغییر فرهنگ محلی برای تطابق با فرهنگ گردشگر	۰/۰۱	۱	۰/۰۱
W22	نامناسب بودن زیرساخت‌های مخابراتی و ارتباطی	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
W23	فقدان سیستم دفع فاضلاب در هرمز	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
W24	پیامدهای زیست محیطی در اثر ورود بی‌رویه گردشگران (تخریب محیط زیست منطقه)	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
W25	ضعف فرهنگی و آموزشی در منطقه	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
W26	نیود تابلوهای راهنما و بروشور برای هدایت گردشگران در هرمز	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
ΣW	مجموع	۰/۴۷	۴۴	۰/۸۲

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۳- مجموع ماتریس عوامل داخلی مؤثر هرمز

نقاط قوت و ضعف	وزن	رتبه	نمره نهایی
جمع	۱	۱۳۷	۲/۷۵

جدول ۴- ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (فرصت‌ها) هرمز

ردیف	فرصت‌ها	وزن	رتبه	نمره نهایی
O1	امکان دسترسی به بازارهای بین‌المللی	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
O2	قابلیت تبدیل شدن به مرکز تخصصی زمین‌شناسی کشورهای منطقه	۰/۰۴	۴	۰/۱۶
O3	امکان سرمایه‌گذاری در تأسیسات زیربنایی و رونمایی	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
O4	اشتغال زایی و ایجاد درآمد ارزی برای منطقه و کشور	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
O5	نزدیکی به کشورهای حوزه خلیج فارس	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
O6	توسعه سواحل خلیج فارس	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
O7	امکان مبادلات فرهنگی	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
O8	عدم وجود منابع و چشم‌اندازهای طبیعی و تاریخی در مناطق رقیب	۰/۰۴	۴	۰/۱۶
O9	ایجاد خطوط هوایی بین کشورهای همسایه	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
O10	افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
O11	در اولویت قرار دادن طرح‌های سرمایه‌گذاری در این منطقه	۰/۰۴	۴	۰/۱۶
O12	وجود منطقه آزاد تجاری قشم در نزدیکی هرمز	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
O13	کم‌رنگ شدن تنش‌های سیاسی و امنیتی به لحاظ مشارکت در فعالیت‌های گردشگری	۰/۰۴	۴	۰/۱۶
O14	تقاضای زیاد برای فعالیت‌های اکوتوریستی و امکان تبدیل جزیره به مکانی اکوتوریستی با تأکید بر پتانسیل‌های طبیعی منطقه	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
O15	امکان توسعه ژئوتوریسم با توجه به تنوع اشکال و خاک‌های متنوع هرمز	۰/۰۴	۴	۰/۱۶
O16	وجود نیروهای متخصص و باتجربه در نزدیکی هرمز (مانند بندرعباس و قشم ...)	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
O17	وجود آب‌های آزاد بین‌المللی خلیج فارس در مجاورت این جزیره و قرار گرفتن در تنگه هرمز	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
ΣO	مجموع	۰/۵۰	۵۷	۱/۷۲

جدول ۵- ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (تهدیدها) هرمز

ردیف	تهدیدها	وزن	رتبه	نمره نهایی
T1	تحریم اقتصادی و تبلیغات منفی در سطح جهانی علیه ایران	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
T2	گسترش فعالیت‌های بازاریابی در مناطق رقیب	۰/۰۴	۲	۰/۰۸
T3	افزایش تمایل گردشگران به مسافرت به سایر مناطق تفریحی رقیب	۰/۰۴	۱	۰/۰۴
T4	عدم تمایل به سرمایه‌گذاری توسط سرمایه‌گذاران خصوصی و دولتی	۰/۰۴	۱	۰/۰۴
T5	کمبود بودجه تخصیصی دولت به امر گردشگری	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
T6	همسو نبودن سازمان‌های دولتی به منظور گسترش تجهیزات و تأسیسات گردشگری	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
T7	عدم معرفی منطقه به سرمایه‌گذاران و بازاریابی سرمایه‌گذار در منطقه	۰/۰۴	۱	۰/۰۴
T8	خطر تهدیدات و تهاجمات نظامی همسایگان (ناآرامی‌های سیاسی)	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
T9	محروم و توسعه نیافته بودن این منطقه نسبت به مناطق رقیب	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
T10	امکان ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب به گردشگران در مناطق تفریحی رقیب (کشورهای حوزه خلیج فارس و ...)	۰/۰۴	۲	۰/۰۸
T11	تبلیغ و جذب گردشگران ملی و منطقه‌ای از طرف سایر مناطق رقیب	۰/۰۴	۲	۰/۰۸
T12	ناهماهنگی قوانین مناطق آزاد کشور با قوانین بین‌المللی	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
T13	عدم دستیابی مؤثر به بازارهای بین‌المللی گردشگری و ناتوانی در ارائه یک برنامه بلندمدت	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
T14	عدم اتصال به پیکره سرزمینی	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
T15	دوری از پایتخت و مراکز اصلی تصمیم‌گیری کشور	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
T16	وجود نیروهای آموزش دیده و بازاریاب‌های قوی در مناطق رقیب	۰/۰۴	۲	۰/۰۸
T17	نبود امکانات مناسب جهت عزیمت گردشگران از نقاط مختلف به هرمز	۰/۰۴	۱	۰/۰۴
ΣT	مجموع	۰/۵۰	۲۴	۰/۷۲

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۶- مجموع ماتریس عوامل خارجی مؤثر هرمز

فرصت‌ها و تهدیدها	وزن	رتبه	نمره نهایی
جمع	۱	۸۱	۲/۴۴

منبع: یافته‌های تحقیق

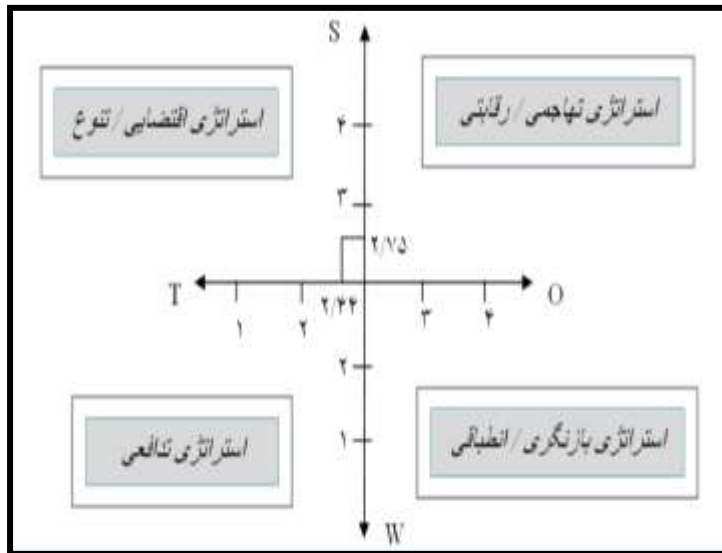
تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای جزیره هرمز

همانطوری که در جدول‌های ۱، ۲ و ۴ و ۵ نشان داده شده است. در جزیره هرمز تعداد ۲۷ قوت (داخلی) در برابر ۲۶ نقطه ضعف (داخلی) و تعداد ۱۷ فرصت (بیرونی) در برابر ۱۷ تهدید (بیرونی) شناسایی شده است. به این ترتیب در مجموع ۴۴ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت‌ها و ۴۳ ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها در منطقه مورد مطالعه جهت گسترش و توسعه گردشگری شناسایی شده است. لذا در یک جمع‌بندی و تحلیل کلی می‌توان گفت که آستانه آسیب‌پذیری جزیره هرمز بالا بوده و نیازمند بازنگری و ارائه سیاست‌های مناسب در جهت رفع ضعف‌ها و تهدیدها با استفاده از نقاط قوت و فرصت می‌باشد.

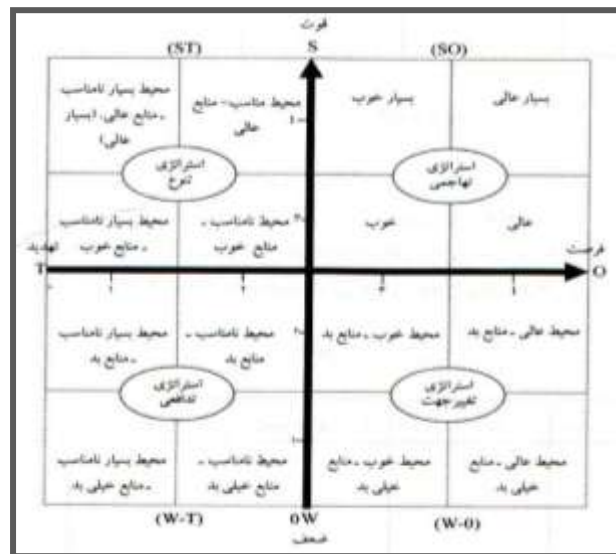
استراتژی و راهبرد مناسب در جزیره هرمز

باتوجه به جدول ماتریس عوامل داخلی و خارجی برطبق نمودار ۱ مشاهده می‌گردد که در ربع سوم محور مختصات واقع شده که نشان دهنده استراتژی اقتضایی / تنوع است. منطقه مورد مطالعه دارای قوت‌های کلیدی بسیاری است اما در محیطی تهدیدزا بسر می‌برد، در این وضعیت از قوت‌های داخلی برای مقابله با تهدیدهای خارجی باید استفاده گردد.

در استراتژی اقتصادی (تنوع) ضمن تأکید بر نقاط قوت درونی، سعی بر برطرف نمودن تهدیدهای بیرونی در جهت بهره‌برداری از برتری‌های منطقه مورد مطالعه می‌باشد.

نمودار ۱- ارزیابی مجموع عوامل داخلی و خارجی

نمودار ۲- انتخاب گزینه‌های استراتژیک

منبع: یافته‌های تحقیق منبع: (خورشیدی و ذوالفقاری، ۱۳۹۰: ۱۶۹)

استراتژی اقتصادی / تنوعی (ST):

این راهبرد مبتنی بر حداکثر - حداقل در تنوع بخشی بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز بوده و برپایه بهره‌گرفتن از قوت‌های منطقه برای مقابله با تهدیدات تدوین می‌شود و هدف آن به حداکثر رساندن نقاط قوت و به حداقل رساندن تهدیدات است. در این راستا راهکارهای زیر در منطقه مورد مطالعه ارائه می‌گردد:

۱- توسعه شبکه اطلاعات گردشگری و خدمات اطلاع رسانی و آموزشی گردشگری؛

- ۲- تقویت تبلیغات و فعالیت‌های آگاه‌سازی در رسانه‌ها درباره قابلیت‌های گردشگری هرمز در سطح داخلی و بین‌المللی؛
- ۳- ایجاد ساختمانهایی با فرم و مصالح بومی که علاوه بر اینکه از لحاظ مصرف انرژی، مقرون به صرفه است، ضمن همگون بودن با فرم طبیعت، گردشگران نیز با شرایط بومی محل آشنایی بیشتری پیدا کنند (توسعه روستا در راستای هویت بخشی مکانی و فرهنگی)؛
- ۴- آموزش مردم محلی در نحوه برخورد با گردشگران؛
- ۵- ایجاد همکاری بین سازمانهای مختلف گردشگری؛
- ۶- ایجاد بازارچه‌های فصلی، هفتگی یا روز بازار یا نمایشگاه آثار فرهنگی و بومی که ضمن اشتغال مردم محلی باعث آشنایی گردشگران با صنایع بومی منطقه خواهد شد؛
- ۷- آموزش‌های تخصصی به جوانان و نیروهای فعال در زمینه گردشگری منطقه؛
- ۸- استفاده از روش بیوگاز برای بازیافت زباله‌ها و کم کردن اثر تخریبی آن، تولید انرژی نیز می‌کند؛
- ۹- توسعه و گسترش ژئوتوریسم و گردشگری ساحلی به منظور بهره برداری مناسب از توان جزیره و کسب درآمد و جلوگیری از تخریب مناطق؛
- ۱۰- تنوع امکانات، فعالیت‌ها و خدمات گردشگری به منظور افزایش گردشگران و جلب رضایت آنان؛
- ۱۱- ایجاد مجموعه اقامتی با کمتر از ۱۰۰ تختخواب تا در زمینه رفاه گردشگران و هم در زمینه حفاظت محیط زیست مناسب باشد؛
- ۱۲- امکان سنجی و احداث یک سایت گردشگری - تفریحی متناسب با نیازها و قابلیت‌های محیطی و زیرساختی جزیره هرمز؛
- ۱۳- استفاده از قایق‌های بادبانی برای گردش دور جزیره بدلیل حداقل آسیب به محیط؛
- ۱۴- ایجاد رستورانهای سیار دریایی؛
- ۱۵- ایجاد همکاری بین سازمانهای مختلف گردشگری با سازمان منطقه آزاد به منظور توسعه گردشگری؛
- ۱۶- مکان یابی صحیح فضاها برای فعالیت‌های گردشگری بدین صورت که؛
  - در جهت جنوب شرقی جزیره که مکان تخم گذاری لاک پشت‌هاست با ایجاد حریمی ورود گردشگران به این محدوده را به صورت کنترل شده در مسیری مشخص تعیین کرد که آسیبی به لاک پشت‌ها نرسد.
  - قسمت شرق جزیره که تحت حوزه استحفاظی محیط زیست است که زیستگاه پرندگان و جبیر می‌باشد با ایجاد حریمی ورود گردشگران را کنترل کنیم؛
  - ورزش‌هایی مانند قایق رانی و غواصی در قسمت غرب و جنوب غربی جزیره پیشنهاد می‌گردد، بدلیل اینکه این فعالیت‌ها به آبسنگ‌های مرجانی که جزء زیستگاه‌های حساس ساحلی محسوب می‌شوند، آسیب وارد می‌کند و آبسنگ‌ها در قسمت مخالف باد و سایه قرار می‌گیرند، بنابراین باتوجه به اینکه باد غالب جزیره در قسمت جنوب غربی واقع شده‌اند این فضاها را ورزشی در قسمت غربی پیش بینی می‌شوند؛

۱۷- استفاده از راهنماهای بومی که ضمن راهنمایی گردشگران، در جهت تعامل گردشگران با افراد بومی و آشنایی با فرهنگ آنان نیز می‌تواند نقش بسزایی داشته باشد؛

۱۸- احداث اسکله دسترسی مستقل در منتهی‌الیه شرق بندر عباس برای دسترسی راحت‌تر و نزدیک‌تر به جزیره هرمز؛

۱۸- آموزش مردم محلی در نحوه برخورد با گردشگران؛

۱۹- توسعه وسایل حمل و نقل دریایی (جایگزینی اتوبوس‌های دریایی به جای قایق‌های تندرو جهت آسایش حال گردشگران) و ساخت اسکله مناسب؛

۲۰- مشارکت دادن مردم محلی در فراهم کردن مکان‌های اقامتی و پذیرایی به شکل محلی و تأمین تسهیلات مالی و ... برای آنان.

۲۱- تهیه بروشورهای لازم جهت معرفی پتانسیل‌های منطقه و تدکر نکات لازم برای پگونگی رفتار در محیط و مکان‌های گردشگری؛

۲۲- ایجاد معبری چشمگیر و مناسب از ساحل سورو در شمال شرقی بندرعباس به جزیره هرمز (با توجه به کوتاه‌ترین فاصله، جزر و مد دریایی و تلفیقی از اسکله، پل و تونل شیشه‌ای).

۲۳- تهیه نقشه‌ای از جاذبه‌های گردشگری طبیعی، فرهنگی و تاریخی جزیره هرمز و بازدید گردشگران در گروه‌های کوچک ۱۰-۲۰ نفری از منطقه تا موجبات تخریب و آسیب رسانی در زیستگاه فراهم نگردد.

نتیجه‌گیری

باتوجه به بررسی‌های میدانی و مطالعات انجام شده و نتایج حاصله می‌توان نتیجه گرفت که برنامه‌ریزی و استراتژی مناسبی در جهت فعالسازی جزایر خلیج فارس و توسعه گردشگری و توزیع امکانات و خدمات مختلف از جمله خدمات و تسهیلات گردشگری در این منطقه وجود ندارد. بنابراین با عنایت به این نتایج و بررسی‌های انجام شده در مورد نقاط قوت و ضعف داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی می‌توان گفت که برنامه‌ریزی استراتژیک بوسیله تحلیل SWOT می‌تواند روش مناسبی برای فعالسازی جزایر خلیج فارس و در نتیجه توسعه گردشگری در جزیره هرمز باشد.

بررسی نتایج نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها باتوجه به رتبه‌بندی عوامل مؤثر داخلی و خارجی نشان می‌دهد که:

الف - در بین نقاط قوت در منطقه مطالعه شده عواملی مانند تنوع محیط‌های طبیعی و بکر، وجود سواحل مناسب و صخره‌ای، تنوع بیش از ۷۲ نوع رنگ در خاک جزیره، تنوع آبزیان و حیوانات و تخم گذاری لاک پشت‌ها، غنای فرهنگی منطقه، وجود جاذبه‌های ژئوتوریستی و تاریخی و فرهنگی، برخورداری از هوای مطبوع در فصل سرد سال و آرامش و ... به عنوان مهمترین مزیت‌های منطقه مورد مطالعه جهت توسعه گردشگری به حساب می‌آید که به منظور استفاده بهینه از این عوامل بر توسعه گردشگری طبیعی (اکوتوریسم و ژئوتوریسم) تأکید می‌شود.

ب - همچنین باتوجه به نتایج بدست آمده، در بین نقاط ضعف نامناسب بودن تسهیلات و همچنین تجهیزات اقامتی و رفاهی و خدماتی و بهداشتی و تابلوهای راهنما و نبود جاذبه‌های مصنوعی و ناشناخته بودن جاذبه‌های طبیعی و تاریخی جزیره هرمز در سطح ملی، کمبود آب آشامیدنی و فقدان سیستم دفع فاضلاب و زباله همچنین در اولویت بوده که در این زمینه با مشارکت مردم محلی و بخش‌های دولتی و خصوصی این موارد به عنوان موانع توسعه گردشگری باید برطرف شود.

ج - از بین فرصت‌ها، مؤلفه توسعه توریسم طبیعی وجود تقاضا برای توسعه ژئوتوریسم در سطح هرمز و دسترسی به خدمات مطلوب مناطق اطراف به عنوان مهمترین‌ها شناخته شده‌اند که باتوجه به راهکارهای ارائه شده می‌توان حداکثر استفاده را از این موارد در جهت توسعه گردشگری طبیعی در هرمز به عمل آورد.

د- از بین تهدیدها نیز عدم توجه به برنامه‌ریزی توسعه توریسم و عدم توجه مسئولین گردشگری به مشکلات و پتانسیل‌های منطقه به عنوان مهمترین تهدیدهای خارجی عنوان می‌شود که به منظور کاهش این آثار راهکارهای تدافعی ارائه می‌گردد.

ه - با توجه به جمیع عوامل ذکر شده جزیره هرمز دارای قوت‌های کلیدی بسیاری است لیکن با تهدیدهای عمده‌ای مواجه می‌باشد. در این وضعیت ضمن تأکید بر نقاط قوت درونی موجود، سعی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی در جهت رفع نقاط ضعف منطقه مورد مطالعه و برای ساختن فرصت‌های بلندمدت در سایر موارد باید استفاده شود در نتیجه استراتژی تنوعی بهترین راهکار برای منطقه مورد مطالعه است.

نقطه کلیدی در مدل SWOT، تجزیه و تحلیل دامنه‌ای از همه جنبه‌های موقعیتی منطقه مورد مطالعه و در نتیجه فراهم‌کننده چهارچوب مفیدی برای انتخاب راهبرد است. نتیجتاً باتوجه به مطالب گفته شده در کل می‌توان گفت اگر گردشگری در منطقه مورد مطالعه بخواهد باعث فعالسازی جزیره شود و نقش مثبتی در زندگی مردم هرمز داشته باشد. نیازمند تعیین و توسعه راهکارهای مشخص، مدیریت گردشگری طبیعی، توسعه مشارکت جامعه محلی، قوانین قاطع و محکم، بازاریابی پایدار و برنامه‌ریزی واقع بینانه است. همچنین برنامه توسعه گردشگری جزیره هرمز، با توجه به راهبرد تنوعی شامل: ممانعت از هر نوع کاربری غیرگردشگری در جزیره، ایجاد یک دهکده گردشگری و مجتمع‌های تفریحی - ورزشی و ایجاد فضاهای مناسب برای گردشگری دریایی - ورزشی و ژئوتوریسم همچنین ساماندهی و مرمت آثار تاریخی از جمله قلعه هرمز به کمک دولت یا نهادهای پرتغالی است.

پیشنهادها

براساس تحقیقات انجام شده، پیشنهاد می‌شود برای فعالسازی جزیره هرمز در جهت توسعه گردشگری، اقدامات زیر انجام پذیرد:

- برنامه‌ریزی برای تأمین زیرساختهای مورد نیاز جزیره؛
- حمایت از سرمایه‌گذاران بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری؛
- برنامه‌ریزی بمنظور ارائه تسهیلات و خدماتی از قبیل خدمات اینترنتی، درمانی و اطلاع‌رسانی در جزیره؛
- تهیه طرح راهبردی - ساختاری - عملیاتی توسعه نواحی حائز اولویت بالقوه؛

- برگزاری همایش‌های ملی در جزیره؛
- تقویت ارتباطات بخش دولتی و بخش خصوصی فعال در بخش گردشگری جزیره از طریق برگزاری نشستهای دو طرفه و تخصیص اعتبارات و تسهیلات بانکی به توسعه فعالیت‌های بخش خصوصی؛
- راه اندازی دانشگاه بین‌المللی زمین‌شناسی در جزیره هرمز؛
- احداث موزه زمین‌شناسی در جزیره؛
- آموزش نیروی انسانی شاغل در فعالیتهای گردشگری بر اساس نیازهای خاص جزیره؛
- احداث اقامتگاههای کوچک بر اساس معماری کاملاً بومی و با امکانات مدرن در جزیره؛
- احداث پلاژ بانوان در جزیره؛
- کمک به تأسیس رستورانها، شیرینی‌فروشیها و فروشگاههای سوغات در جزیره؛ و اعطای تسهیلات به آنان برای ماندگاری در جزیره؛
- تدوین مطالعات بررسی اثرات زیست‌محیطی فعالیتهای گردشگری در مناطق و جاذبه‌های گردشگری جزیره و تنظیم راهکارهای تعدیل اثرات منفی و تقویت اثرات مثبت؛
- تدوین طرح بررسی اثرات اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی فعالیتهای گردشگری در مناطق و جاذبه‌های گردشگری نواحی و تنظیم راهکارهای تعدیل اثرات منفی و تقویت اثرات مثبت؛
- برنامه‌ریزی برای بهبود و ارتقاء سطح فرهنگ گردشگرپذیری در جزیره؛
- برنامه‌ریزی توسعه مشارکتی گردشگری توسط اهالی محلی در جزیره؛
- حفظ و ذخیره‌سازی برخی از پهنه‌های گردشگری طبیعی با هدف توسعه پایدار؛
- ارائه تسهیلات سفر برای گردشگران داخلی که به این جزیره سفر می‌کنند.

منابع

- ادینگتون جی. ام، ۱۳۷۴، اکوتوریسم: اکولوژی، فعالیت‌های تفریحی و صنعت جهانگردی، ترجمه اسماعیل کهرم، تهران، نشر سازمان حفاظت محیط زیست.
- ارمغان، سیمین، ۱۳۸۶، توریسم و نقش آن در جغرافیا، تهران، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- حیدری، رحیم، ۱۳۸۹، مبانی برنامه‌ریزی صنعت گردشگری، تهران، انتشارات سمت.
- حیدری، شوکت و عسگری، افشین، ۱۳۹۱، دلایل اهمیت و حفاظت آبنگ‌های مرجانی پیرامون جزیره ابوموسی، اداره کل محیط زیست هرمزگان.
- حافظ نیا محمدرضا، ۱۳۸۱، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ هفتم، نشر سمت.
- خاکسار، علی، ۱۳۸۲، نقش برنامه‌ریزی در توسعه گردشگری پایدار، مجموعه مقالات بررسی سیاستها و برنامه توسعه جهانگردی در جمهوری اسلامی ایران، تهران، دانشگاه علامه طباطبائی.
- خورشیدی، عباس و ذوالفقاری، حسین، ۱۳۹۰، تئوری‌های مدیریت و رهبری، چاپ اول، انتشارات مرزبان.
- راجی رضا، ۱۳۷۹، راهیابی به توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی، چاپ دوم، نشر مرکز تحقیقات و مطالعات سیاحتی.
- سازمان اکوتوریسم، ۱۳۸۰، جستاری درباره مفهوم طبیعت گردی یا جهانگردی زیست محیطی (اکوتوریسم)، مرکز تحقیقات و مطالعات ایرانگردی و جهانگردی.
- سازمان صنایع و معادن هرمزگان، ۱۳۸۷، سند مقدماتی توسعه صنعتی جزیره هرمز "با محوریت صنایع شیلات".

سعیدنیا، احمد، ۱۳۸۲، سرشت استراتژیک برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۱۴، تهران. صنیعی، ترانه، ۱۳۹۰، ساماندهی محور گردشگری روستای چنار تا دریاچه تار دماوند، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

کریمی، جعفر و محبوب فر، محمدرضا، ۱۳۹۲، برنامه‌ریزی توسعه گردشگری جزیره هرمز در راستای اهداف توسعه پایدار جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه گردشگری و چشم انداز آینده، سال سوم، شماره ۳، صص ۳۱-۳۹.

مهندسین مشاور روژان و همکاران، ۱۳۸۸، مطالعات منطقه نمونه گردشگری هرمز، سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان هرمزگان.

هنرور، افشار و غفوری، فرزاد و قاسم پور، فاطمه، ۱۳۸۸، وضعیت ورزش‌های آبی در استان‌های جنوبی حاشیه خلیج فارس و دریای عمان، مقالات برگزیده پنجمین همایش خلیج همیشه فارس، جلد اول.